

'Als de duiven verdwijnen' door Sofi Oksanen

Sofi Oksanen (1977) is de dochter van een Estse moeder die ten tijde van de Sovjet-bezetting in Estland opgroeide en daarna naar Finland emigreerde, en een Finse vader. Deze Estse achtergrond loopt als een rode draad door Oksanens werk. *Als de duiven verdwijnen* is het derde boek uit Oksanens tetralogie over de recente geschiedenis van Estland.

Sofi Oksanen heeft de nodige research gedaan voor haar roman en baseerde hoofdpersonage Edgar Parts op de Estse 'meesterleugenaar' Edgar Meos (1901-1971), die tijdens en na de oorlog gebruik maakte van verschillende identiteiten en stevast sympathiseerde met de machthebber - ongeacht of dat nu de Duitsers of de Russen waren - en zodoende eerst voor de Nazi's maar later ook voor de KGB werkte. Net als deze Edgar Meos past ook Oksanens personage Edgar zijn identiteit en sympathieën al naar gelang de omstandigheden aan.

In het begin van de jaren veertig zit deze Edgar nog als 'Woudbroeder' in het verzet van Estland en vecht hij samen met zijn neef Roland tegen de Russische bezetting, maar wanneer de Duitsers de Sovjet aanvallen en Estland bezetten, wisselt hij al snel van identiteit en agenda. Hij meet zich een Duitse naam aan en weet een functie bij de Duitse politie te bemachtigen. Hierdoor komt hij lijnrecht tegenover Roland te staan, die droomt van en wil (door)vechten voor een onafhankelijk Estland. Later, als de Duitsers zich terugtrekken en Estland wederom een Sovjetrepubliek wordt, herschrijft Edgar zijn verleden opnieuw en collaboreert hij met de Russen. Wanneer hij in de jaren zestig in dienst van "Het Kantoor" (de KGB) aan een boek over de Hitleriaanse bezetting werkt, stuit hij toevallig op de in een concentratiekamp aangetroffen dagboekantekeningen van niemand minder dan zijn neef Roland, van wie hij na de dubieuze dood van diens geliefde Rosalie niets meer vernomen heeft.

Om zijn eigen hachje te redden schuwt Edgar het niet om ook diegenen die eens dichtbij hem stonden in diskrediet te brengen of te verraden; de angst om ontmaskerd te worden maakt eenzaam en egoïstisch. Hij denkt alleen nog aan zichzelf en heeft geen echte vrienden of relaties meer over.

Edgar is een menselijke kameleon die zo vaak en snel van identiteit wisselt, dat hij als het ware geen eigen identiteit meer

overhoudt – dat het verhaal vanuit Rolands perspectief wel, maar dat van Edgar, de eigenlijke hoofdpersoon, niet in de eerste persoon verteld wordt, is dan ook veelbetekenend. Van Edgars ware ik is niets meer over, alles is slechts schijn.

In zekere zin geldt dit ook voor Edgars huwelijk. Hij voelt geen liefde voor zijn vrouw en probeert zijn homoseksuele gevoelens te onderdrukken. Edgars vrouw Juudit zoekt haar geluk dan ook elders; ze verlangt naar liefde en seks, twee dingen die ze niet krijgt in haar huwelijk met Edgar. Juudit wordt verliefd op een Duitse officier, en samen met deze Hellmut leidt ze tijdens de Duitse bezetting een tamelijk zorgeloos leven in luxe en relatieve rijkdom. Voor haar komt de machtsovername van Duitsland als een “bevrijding” van de Bolsjewieken en haar liefdeloze huwelijk met Edgar. Net als vele Esten sluit Juudit haar ogen voor alle narigheid – aan wat er daadwerkelijk gaande was tijdens de Duitse bezetting probeerde men zo weinig mogelijk te denken. Tegelijkertijd wordt Juudit zowel fysiek als ideologisch aangetrokken door Roland, die blijft vechten voor een onafhankelijk Estland. Zo komen Oksanens personages tot op zekere hoogte allemaal tegenover elkaar te staan, met alle gevolgen van dien.

Sofi Oksanen laat in deze roman met de mooie, multi-interpretabele titel zien wat de jarenlange bezetting met deze verschillende personages doet, en hoe deze onderdrukking hun levens vormt en verwoest. Oksanen schrijft met veel aandacht voor details laat in korte hoofdstukken waarin ze heen en weer springt tussen de jaren veertig en zestig en wisselt tussen het perspectief van Roland, Juudit en Edgar steeds meer puzzelstukjes op hun plaats vallen. Het duurt echter even voor je als lezer goed en wel door hebt hoe de verhoudingen tussen de personages en de onderlinge relaties en verbanden in elkaar zitten. Deels komt dit door de complexe onderlinge verhoudingen an sich, deels is dit te wijten aan de diffuse geschiedenis van Estland. (Eerst even het historisch overzicht achter in het boek raadplegen is dan ook geen slecht idee..)

Uitgeverij Anthos, 2013

Pagina's 384

Vertaald uit het Fins door Marja-Leena Hellings (*Kun kyyhkyset katosivat*)

ISBN 978 9041 423 108

Recensie door Kyra, januari 2014

oktober (openings)nieuws

Beste leensters en andere belangstellenden,

In Utrecht opende afgelopen woensdag het Nederlands Film Festival met **Hoe duur was de suiker** naar de gelijknamige roman van de Surinaamse schrijfster *Cynthia McLeod*. En in Brussel ging het *Dames Draaien festival* van start, een festival waar 4 dagen lang films op het programma staan die gemaakt zijn door vrouwen. Eerder deze week heb ik hier op onze site al over geschreven (www.vrouwenbibliotheek.nl). Van *Cynthia McLeod* is overigens vorige week na 8 jaar een nieuwe novelle uitgekomen, *'Tutuba'*, over een 15-jarig Ghanees meisje dat in 1737 uit Afrika naar Suriname

wordt verscheept. Maar veel film dus, en ook een filmrecensie deze week op onze site van de al eerder genoemde documentaire over de jonge Nederlands-Turkse zangeres *Karsu*. Daarnaast kwam ik op allerlei plaatsen veel kunst en vrouwelijk kunstenaars tegen.

Op 21 september jl is in het Stedelijk Museum Amsterdam *Au bonheur des dames* geopend, de eerste solo-tentoonstelling van **Paulina Ołowska**. Paulina Ołowska is een Poolse kunstenares die in Gdansk, Chicago en Amsterdam haar kunstopleiding heeft gedaan. Volgens curator Leontine Coelewijn heeft ze een unieke stem in de actuele kunst, onder meer door de verbinding die ze legt tussen mode, kunst en feminisme, en door de alternatieven die zij aandraagt voor de rol die beeldende kunst en vormgeving kunnen spelen in onze samenleving.

De titel *Au bonheur des dames* betekent *In het paradijs voor de vrouw*. Dit staat bij *Paulina*

Ołowska voor de verschillende aspecten van de vrouwelijk consument . Ze verwijst hiermee naar de gelijknamige roman van Émile Zola over de opkomst in de 19e eeuw van de eerste luxe warenhuizen in Parijs. Volgens haar zijn vrouwen niet alleen doelwit maar ook medeplichtig aan de nieuwe consumptiecultuur. Ze laten zich graag verleiden door etalages, reclamebeelden, modespektakels en het genoegen door de stad te paraderen. De tentoonstelling laat schilderijen, collages en neonwerken zien die staan opgeteld in een theatrale setting. De Amsterdamse graffiti-kunstenares *Mick la Rock* werd uitgenodigd om de achtergrond van de tentoonstelling te maken. Zij is een van de eerste vrouwelijke graffiti kunstenaars in Europa, en al actief sinds 1983. In juni verscheen een eerste overzicht van het werk van Paulina Ołowska(Engelstalig), met een interview, en een essay. Voor meer info: <http://stedelijk.nl/tentoonstellingen/paulina-olowska>

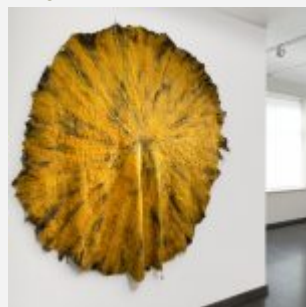
Helaas niet eerder door mij opgemerkt, de prachtige, maar ook lastige schilderijen van **Marianne Aartsen**, waar dichteres *Eva Gerlach* indringend teksten bij schreef. In een bijlage van Trouw van 31 augustus jl stond een voorpublicatie van het boek *'De richting van het rood'* met de 9 schilderijen van Marianne Aartsen en de teksten van Eva Gerlach. In het verleden hebben ze vaker samen gewerkt. In 2000 ontving Eva Gerlach de P.C. Hooft-prijs voor haar hele oeuvre. Bij de uitreiking verscheen het 50e deel van het poëzietijdschrift de Zwarte Reeks, *'Solstitium'*, een bundel met mooie gedichten van Eva Gerlach en schitterende, aanvullende tekeningen van Marianne Aartsen. Ook *'Jaagpad'* uit 2003 was een perfect samengaan van haar beeld en taal. Blijkbaar verstaan ze allebei de kunst elkaar zo te begrijpen dat ze het werk van de ander kunnen verdiepen. Een voorbeeld van $1 + 1 = 3$, beide vrouwen maken mooie kunst, en samengevoegd brengt het de kijker en lezer iets extra's.

T/m 29 september waren schilderijen en teksten te zien in Maastricht

<http://www.maastrichtnet.nl/productie/richting-van-rood>. De uitgave is te bestellen. Voor meer info: <http://www.marianneaartsen.com/>

Eerder deze maand opende het nieuwe Fries Museum. Voor de entreehal kreeg vilt-kunstenares **Claudy Jongstra** de opdracht een wandtapijt te ontwerpen, 21 meter lang en 6 meter hoog. Het museum bezit de grootste museum-collectie van werken en kledingstukken door haar gemaakt.

Ook in de Ketelfactory in Schiedam is een tentoonstelling aan haar gewijd, **Bruiloft**, nog te zien t/m/ 17 november. Claudy Jongstra heeft zich laten inspireren door 2 bijzondere vrouwen en pioniers op het gebied van expressionisme en de

totaalbenadering van kunst en leven, **Jacoba van Heemskerck** en **Marie Tak van Poortvliet**.

Hun beider gedachtengoed wordt zichtbaar gemaakt in deze tentoonstelling. In dat gedachtengoed, die totaalbenadering van leven en kunst, kan **Claudy Jongstra** zich goed vinden en geeft dat op haar eigen manier vorm in mooie wandtapijten. Ze is zeer toegewijd aan de waarde van het scheppingsproces en houdt de controle op dit proces van grondstof tot wandtapijt. Ze fokt haar eigen schapen voor de wol, houdt bijen, onderhoudt een botanische tuin en verbouwt planten ten behoeve van de kleurstoffen voor het vilt. Een kern van haar werk wordt gevormd door de leiddraad "Handel zo dat de gevolgen van je handelen samengaan met

het voortbestaan van menselijk leven op aarde.", een uitspraak van de Duitse filosoof Peter Sloterdijk.

Over alle drie vrouwen is veel meer te zeggen. Gaan kijken in de Ketelfactory komt daaraan waarschijnlijk tegemoet. De Ketelfactory is sowieso een leuk initiatief in mijn jenever-geboortestad Schiedam. De eigenaar van familiebedrijf Nolet, de stokers van de Ketel1 jenever, stelde een gebouw beschikbaar, een oude melkfabriek die bij het complex hoorde, met het doel er een zinvolle maatschappelijke functie aan te geven. Zijn nicht, glaskunstenaar Winnie Teschmacher, bedacht het plan en is verantwoordelijk voor de inhoud en organisatie. Ze zorgt voor kleinschalige, maar bijzondere tentoonstellingen die betekenis hebben. Regelmatig worden er videoportretten van de kunstenaars bij gemaakt, die op de site te vinden zijn. Vorig jaar was dat o.a. over *Marina Abramovic* rondom de productie *'the life en death of Marina Abramovic'*, waarin de belangrijkste deelnemers (Marina zelf, Antony Hegarty, Willem Dafoe en Robert Wilson) hun visie gaven op het werk en hun bijdrage, in relatie met de kunst en het/hun leven, indrukwekkend.

Voor meer info: <http://www.deketelfactory.nl/nutezien>.

Onlangs uitgebrachte titels:

- **Boy** is de nieuwe roman van *Wytske Versteeg*, waar ze al aan begonnen was voordat vorig jaar haar succesvolle debuut *'De wezenlozen'* uitkwam. *Boy* gaat over een moeder wiens zoon is verdwenen na een klassenuitje naar het strand. De

politie concludeert na de vondst van het lichaam dat het zelfmoord is, maar met die conclusie kan zijn (adoptie)moeder Esther niet leven. Vast besloten gaat ze op zoek naar de verantwoordelijke voor de dood van haar zoon. Misschien de drama-docente met wie Esther in een beklemmende relatie verwickeld raakt? De invloed van verdriet is een belangrijk thema in het boek.

- *Vonne van der Meer* heeft sinds 1985 al zo'n 15 romans, verhalenbundels en toneelstukken geschreven. Deze maand verscheen **Het smalle pad van de liefde**, een nieuwe roman over vriendschap, verlies, overspel en religie. Twee Nederlandse stellen en hun kinderen brengen elke zomervakantie samen door in Frankrijk. Ze hebben elkaar leren kennen na de dood van een van de kinderen. In elkaars gezelschap komt de onderlinge aantrekkingskracht duidelijk naar voren. In het besef dat er een onmogelijke liefde groeit, ontdekt een van de vrouwen haar religieuze gevoelens. Het beschrijven van de plotselinge ontvankelijkheid voor het katholicisme heeft Vonne van der Meer waarschijnlijk ontleend aan haar eigen ervaring. Zelf bekeerde ze zich op latere leeftijd tot het katholicisme. Het boek wordt omschreven als een van de zeldzame boeken waarin van binnenuit een religieus ontwaken wordt verbeeld.

- *Sofi Oksanen* heeft een Finse vader en een Estlandse moeder, die in de jaren 70 naar Finland is gevlucht. Dit kleurt de achtergrond en de thema's van deze Finse schrijfster, die al heel wat prijzen heeft gewonnen. Haar 4e roman, **Als de duiven verdwijnen**, begint in de tijd (1941) vlak voordat de Duitsers Estland 'bevrijden' van de Russen. Snel wordt duidelijk dat de nieuwe overheerser weinig beter is. Twee neven, Roland en Edgar, zitten aanvankelijk samen in het verzet tegen de Russen en groeien volledig uit elkaar na de moord op Roland's vrouw, nadat ze beiden een andere keuze maken. Later komen ze elkaar weer tegen, en ook de ex-vrouw van Edgar. Wat is er intussen gebeurd, en hoe is Rosalie aan haar eind gekomen? Deze spannende literaire roman gaat over trouw, ontrouw, en veel angst, voor eigen lijfsbehoud en de ander als mogelijke verrader.

- *Henriëtte Broekema* beschrijft in **Inanna, heerseres van hemel en aarde**, de complexe geschiedenis van deze Sumerische godin 5000 jaar geleden. Ze was liefdesgodin en verantwoordelijk voor de vruchtbaarheid van het land. De Griekse Aphrodite en de Romeinse Venus hebben veel aspecten van haar overgenomen. De mythen en verhalen over haar worden op een toegankelijke manier verteld tegen de achtergrond van de Sumerische samenleving. Dan blijkt dat oude geschriften vertellen over universele menselijke gevoelens die ook in onze tijd aanspreken, maar ook een nieuwe blik kunnen werpen op de verhalen uit onze tijd.

Activiteiten in Utrecht en daarbuiten

- Op 3 oktober is bij Athenaeum Boekhandel Amsterdam de feestelijke presentatie van **Over zij en ik**, een helder dubbelportret door *Marjoleine Oppenheim-Spangenberg*. Ze beschrijft 2 generaties vrouwen. In 1995 heeft ze met haar moeder kamp Auschwitz bezocht. Voor haar moeder was dit de eerste keer dat ze er terug kwam, voor haar zelf betekende het een keerpunt: ze staat er voor het eerst oog in oog met het verleden van haar moeder, niet het verleden van haar zelf, maar wel heel bepalend voor haar eigen jeugd.

- Op 14 oktober spreekt juriste **Liesbeth Zegveld** in de Amsterdamse Stadsschouwburg tijdens de Opzij Top-100. Ze is hoogleraar humanitair recht en advocate in bijzondere en niet gemakkelijke zaken als genoegdoening voor Indonesische vrouwen en Srebrenica. Ze wil stem geven aan mensen die voorheen niet gehoord werden, en met succes. Ze is een idealiste met rechtvaardigheidsgevoel. Waar ze over gaat spreken is mij niet bekend. Meer info:

<http://www.opzij.nl/Nieuws-Opinie/Nieuws-Opinie-Artikel/Top100-spreker-Liesbeth-Zegveld.htm>

- Vanaf 1 oktober vindt in de bibliotheek van Atria (kennisinstituut voor emancipatie en vrouwengeschiedenis) een tentoonstelling plaats **Prinses op de hoogte houden**. In het kader van de maand van de geschiedenis laat men aan de hand van exclusieve stukken en foto's zien hoe de band tussen de Nederlandse vorstinnen, de vrouwenbeweging en vrouwenorganisaties er uit zag. Er zijn ook rondleidingen en lezingen. Meer info:

http://www.atria-kennisinstituut.nl/atria/nl/actueel/agenda/_pid/column2_1/_rp_column2_1_elementId/1_314268, en

<http://www.maandvandedegeschiedenis.nl/50644/nl/prinses-op-de-hoogte-houden>

Bibliotheek-nieuws

Het eerste weekend van november is het thema van de culturele zondag: *op bezoek bij het boek*. Een leuk thema voor de vrouwenbibliotheek om ook iets te organiseren. In de novemberbrief meer hierover.

Nieuwe boeken in de bibliotheek

Nultijd van Juli Zeh, *Hemelvaart* van Judith Koelemeijer, *Een beetje opstandigheid* (over Johanna Westerdijk) van Patricia

Faasse, *Het smalle pad van de liefde* van Vonne van der Meer, *Leven na leven* van Kate Atkinson

Nieuwe recensies van deze maand als link bijgevoegd

FINSE MEISJES door KIRA WUCK

Argentijnse Avonden door Carolijn Visser

Bodemloos door Loes den Hollander

Karsu (film) - geen gewoon Turks meisje

De leenbijdrage voor 2013 is vastgesteld op € 25,-. Je kunt hiervoor onbeperkt boeken lenen en/of vriendin/vriend van de bibliotheek zijn. Iedereen die boeken leent en/of wil gaan lenen wordt vriendelijk verzocht dit bedrag over te maken op ING banknr 9266995 ten name van Stichting Es Scent o.v.v naam en 'leenbijdrage 2013'. Eenmalig een boek lenen kan ook. De bijdrage hiervoor is € 1,- per boek.

Op www.vrouwenbibliotheek.nl is meer informatie over de bibliotheek te vinden.

Naast de aangekondigde openingstijden blijft het altijd mogelijk om op afspraak een bezoek te brengen aan de bibliotheek. U bent van harte welkom.

Marjolein Datema

Utrecht, 29 september 2013